

TÚRKIYA MÁMLEKETINDE MEKTEPKE SHEKEMGI BILIMLENDIRIW
SISTEMASÍ

Berdibaeva Gúlziya Jeńisbaevna

Ájiniyaz atındaǵı NMPI Tálım hám tárbiya teoriiyası hám metodikası qánigeligi basqısh magistrantı

Annotaciya: Maqalada Túrkiya mámleketiniń mektepke shekemgi tálım hám tárbiya sisteması, mektepke shekemgi tálım hám tárbiya jumıslarında alıp barılıp atırǵan reformalar haqqında sóz etilgen.

Gilt sózler: insan kapitalı, mektepke shekemgi tálım, balalar baqshası, anaokul, lira, professional tálım.

Mámleket rawajlanıwında tálım sisteması joqarı áhmiyetke iye bolıp esaplanadı. Xalıqtıń sawatlılıǵın asırıw, qanday tálım beriw máselesi XXI ásirde de aktual másele bolıp qalmaqta. Hár qanday mámleket rawajlanıwınıń áhmiyetli faktorlarınan biri tálım sisteması esaplanadı.

“Mektepke shekemgi tálım” túsiniǵi xalıq tárepinen ele baslawısh tálimdi baslamaǵan balalardıń tálım orayında alatuǵın tálım-tárbiyası sıpatında belgilenedi. 0-6 jaslı balalardıń rawajlanıwına qaratılǵan sistemanı payda etken hám rejelestirilgen barlıq túrdegi tálım iskerligi “mektepke shekemgi tálım” dep ataladı¹.

Mektepke shekemgi tálım degende biz eń áwele “balalar baqshasın” kóz aldımızǵa keltiremiz. Dúnyanıń eń birinshi balalar baqshası, 1837-jılda nemis pedagogı Frebel Friedrich tárepinen shólkemlestirilgen. Barlıq mámleketlerde balaǵa tálım-tárbiyanı balalar baqshasınan yaǵnıy mektepke shekemgi tálimnen berip baslaydı. Bul bolsa Túrkiya mámleketinde “Anaokul” dep ataladı. Túrkiyada tálım 6 basqıshta ámelge asırıladı: mektepke shekemgi tálimnen baslap, ilimiy dárejedegi tálımge shekem.

Mektepke shekemgi tálım (Anaokul)- yaǵnıy balalar baqshası – 1 jastan 3 jasqa shekem hám mektepke tayarlıq 3 jastan 5 jasqa shekem bolǵan dáwirde óz ishine aladı. Baslawısh tálım 4 jıl, baslawısh mektep hám 4 jıl orta mektep, orta tálım 4 jıllıq. Qosımsha professional tálım: kolledj, texnikum, kásip-óner mektepleri- 2 jıllıq. Joqarı tálım universitetler – 4 jıl. Dárejeler magistr hám doktor dárejesi tálimleri bolǵan basqıshlarda ámelge asırıladı.

Mámleket bilimlendiriw dástúrine qosımsha bolǵan mektepke shekemgi tálım 3 jastan 5 jasqa shekem bolǵan balalar ushın mólsheirlengen. Túrkiyada júdá jas bolǵan balalardı da qabıl qılatuǵın oraylar bar. Balalar tárbiyalanıwdı “yaslı”da yáki balalar baqshasında baslawı hám tayarlıq klasında dawam ettiriwi múmkin.

Mektepke shekemgi tálım oraylarına balalardı tolıq yáki yarım kúnge beriw múmkin. Bul mámleketlik yáki jeke balalar baqshası bolıwı múmkin. Mámleketlik balalar baqshasına qatnasıw biypul, biraq ata-analar konstavar, kitaplar, qollanbalar hám basqa zárúr nárseler ushın pul beriwı kerek. Al, jekke balalar baqshası bolsa, basqa mámleketlerdegi jeke balalar baqshası sıyaqlı tek ǵana tólem tiykarında qabıl qılınadı. Tólemi ayına ortasha 1000 lira (Ózbekstan somında 395 000). Jeke balalar baqshasına tólemnen tısqarı, ata-analar konstavar, sabaqlıqlar hám basqa kerekli nárseler ushın da qosımsha pul tóleydi.

Túrkiya mámleketinde keyingi jıllarda dástúriy mektepke shekemgi tálım ataması ornına “erte balalıq tálım” ataması qollanıla basladı. 1915-jılda Mektepke shekemgi tálım haqqındaǵı Nızam baspadan shıqtı hám úlken qalalarda da mektepke shekemgi tálım oraylarınıń sanı kóbeydi.

Fizikalıq hám yuridik shaxslar tárepinen ashılǵan jeke balalar baqshaları 1983-jıl 29-dekabrde kúshke kirgen “Jeke balalar baqshaların shólkemlestiriw hám iskerligin júritiw principleri haqqında”ǵı Nızamǵa muwapıq ashıldı hám jumıs isley basladı.

¹ A. Muradova. Maktabgacha ta’limni rivojlantirishda xalqaro tajriba: Turkiya davlatida maktabgacha ta’lim sohasidagi islohotlar misolida/ Zamonaviy ta’lim-2024, 44-b

Türkiyada mektepke shekemgi tálimniń rawajlanıwı eki tiykarǵı dáwirdi óz ishine aladı. 1) Imperiya dáwiri 2) Respublika dáwiri. Imperiya dáwirinde mektepke shekemgi tálim orayı bomasada bul jastaǵı balalardı tárbiyalawdı óz moynına alǵan oraylar bar edi. Respublika dáwirinde 1990-jıllarǵa shekem bolǵan dáwirde mektepke shekemgi tálimniń rawajlanıwı tómendegishe bolǵan. 1932-1933 hám 1991-1992- oqıw jılları arasında mektepke shekemgi tálim oraylarınıń sanı 92 den 4360 qa kóbeygen, jámi tárbiyalanıwshılar sanı 3895 den 131 023 ge, tárbiyashılar sanı 32 den 7763 ge kóbeygen.

Türkiya Respublikasınıń mektepke shekemgi tálim sisteması balalarǵa erkin pikirlerin bayan etiw imkaniyatın jaratıp beriwden ibarat. Bul bolsa bala keleshegi ushın zárúr bolǵan kónlikpe esaplanadı.

Juwmaqlap aytqanda, hár bir ata- ana óz perzentleriniń jaqsı, bilimli, tárbiyalı bolıwın qáleydi, mektepke shekemgi bilimlendiriw orayları bolsa balalardı toparǵa másłasıp, basqa balalar menen múnásibette bolıwǵa, tálim processine kónligiwine, olardıń tájriybesin asırıwǵa hám tálimniń keyingi basqıshına tayarlıq kóriwge járdem beretuǵın oray.

Paydalanılǵan ádebiyatlar:

1. A. Muradova. Maktabgacha ta'limni rivojlantirishda xalqaro tajriba: Turkiya davlatida maktabgacha ta'lim sohasidagi islohotlar misolida/ Zamonaviy ta'lim-2024, 44-b
2. Proff. Dr. Mahmut Uzer. Okul Uncesi eǵitimin Türkiyede gelisimi ve esitsizlikleri azaltmadaki rolu. 2021.
3. Süleyman Göksoy. Pre-School Educational Process of Turkey. Open Journal of Social Sciences, 2017, 73-83.
4. <https://tr.wikipedia.org/wiki/Anaokulu>
5. <https://avlod.media/uz/turkiya-talim-tizimi/>